

ΕΝΤΥ ΝΤΕ ΒΙΝΤ

Τελευταίος σταθμός Άουσβιτς

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ
(1943-1945)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΜΠΟΝΑΤΣΟΥ

ΕΝΤΥ ΝΤΕ ΒΙΝΤ

*Τελευταίος σταθμός
Άουσβιτς*

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ
(1943-1945)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
Μαργαρίτα Μπονάτσου

Η έκδοση πραγματοποιήθηκε
με την ευγενική υποστήριξη του
Dutch Foundation for Literature

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Βιογραφίες/Ντοκουμέντα

Έντυ ντε Βιντ, *Τελευταίος σταθμός Άουσβιτς*,

Η μαρτυρία μου από το στρατόπεδο (1943-1945)

Eddy de Wind, *Eindstation Auschwitz*,

Mijn verhaal vanuit het kamp (1943-1945)

Υπεύθυνη έκδοσης: Ελένη Κεχαγιόγλου

Μετάφραση: Μαργαρίτα Μπονάτσου

Διορθώσεις: Μαριάνθη Κιουρτσόγλου

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Copyright© Κληρονόμοι: Eddy de Wind

και Meulenhoff Boekerij bv, Άμστερνταμ, 2020

Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2019

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2021

KET Γ506 ΚΕΠ 176/21

ISBN 978-960-16-8986-9

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600,
801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Περιεχόμενα

Τελευταίος σταθμός Άουσβιτς	9
Γλωσσάριο	261
Υστερόγραφο από την οικογένεια Ντε Βιντ	
Η ζωή του Έντυ ντε Βιντ	265
Σημείωμα σχετικά με την παρούσα έκδοση	281
Υπόμνημα Άουσβιτς Ι	285

Πόσο μακριά να είναι κείνα τα θολά γαλάζια βουνά; Πόσο πλατιά να είναι η πεδιάδα που απλώνεται κάτω από το λαμπρό φως του ανοιξιάτικου ήλιου; Μία μέρα περπάτημα – για πόδια που είναι ελεύθερα. Μόνο μία ώρα με άλογο σε πλήρη καλπασμό. Για μας είναι πολύ μακριά, πάρα πολύ μακριά, είναι άπιαστα. Αυτά τα βουνά δεν είναι του κόσμου τούτου, δεν είναι του δικού μας κόσμου. Γιατί ανάμεσα σ' εμάς και τα βουνά υπάρχει το συρματοπλέγμα.

Η λαχτάρα μας, το άγριο καρδιοχτύπι μας, το αίμα που κυλάει στο κεφάλι μας, όλα αυτά είναι ανίσχυρα. Ανάμεσα σ' εμάς και την πεδιάδα θρίσκει το συρματοπλέγμα. Δύο παράλληλοι φράχτες από συρματοπλέγμα υψηλής τάσης με αχνά κόκκινα φωτάκια αποπάνω. Δείχνουν ότι εκεί παραμονεύει ο θάνατος για όλους εμάς τους φυλακισμένους εδώ σε αυτό το παραλληλόγραμμο, με τις δύο σειρές ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα και τον ψηλό λευκό τοίχο να το ζώνουν.

Πάντα η ίδια εικόνα, πάντα το ίδιο συναίσθημα. Στέ-

κουμε στα παράθυρα των μπλοκ* μας και κοιτάζουμε πέρα μακριά την απόσταση που μας καλεί, ενώ το στήθος μας πάλλεται από ένταση και απελπισία.

Η απόσταση ανάμεσά μας είναι δέκα μέτρα. Σκύβω έξω από το παράθυρο καθώς κοιτάζω αυτή τη μακρινή ελευθερία. Η Φρίντελ ούτε αυτό μπορεί να κάνει, είναι ακόμα πιο περιορισμένη. Εγώ μπορώ τουλάχιστον να κινηθώ ελεύθερα μες στο στρατόπεδο. Η Φρίντελ ούτε αυτό μπορεί να κάνει.

Εγώ είμαι στο Μπλοκ 9, ένα συνηθισμένο μπλοκ για αρρώστους. Η Φρίντελ είναι στο Μπλοκ 10. Κι εκεί υπάρχουν άρρωστοι, αλλά όχι σαν του δικού μου μπλοκ. Εδώ που είμαι υπάρχουν άνθρωποι άρρωστοι από την κακομεταχείριση, την πείνα και την εξοντωτική δουλειά. Αυτά είναι φυσικά αίτια τα οποία οδηγούν σε φυσικές ασθένειες που μπορούν να διαγνωσθούν.

Το Μπλοκ 10 είναι το μπλοκ των πειραμάτων. Οι γυναίκες που ζουν εκεί έχουν κακοποιηθεί από σαδιστές που αυτοαποκαλούνται καθηγητές με τρόπο που καμιά γυναίκα δεν έχει κακοποιηθεί ως τώρα, έχουν πληγεί σ' ό,τι πιο όμορφο έχουν: στη γυναικεία τους υπόσταση, στην ικανότητά τους να γίνουν μητέρες.

Ένα κορίτσι που αναγκάζεται να υποταχθεί στην άγρια λαγνεία ενός ανεξέλεγκτου κτήνους υποφέρει, αλλά η πράξη αυτή που υπομένει παρά τη θέλησή της πηγάζει

---

* Για την ερμηνεία των γερμανικών όρων και των αρκτικολέκτων, βλ. Γλωσσάριο, σ. 261-3.

από την ίδια τη ζωή, από τις ορμές της ζωής. Στο Μπλοκ 10 το κίνητρο δεν είναι η έκρηξη της επιθυμίας — είναι η πολιτική χίμαιρα, το οικονομικό συμφέρον.

Όλα αυτά τα ξέρουμε όταν κοιτάζουμε τις πεδιάδες της νότιας Πολωνίας, όταν θέλουμε να τρέξουμε στα λιβάδια και τα έλη που μας χωρίζουν από τα όρη Μπεσκίντ στον ορίζοντα. Όμως ξέρουμε κι άλλα, πολλά. Ξέρουμε επίσης ότι για εμάς υπάρχει μόνο ένα τέλος, μόνο ένας τρόπος για να απαλλαγούμε απ' αυτή τη συρματοπλέχτη κόλαση: ο θάνατος.

Ξέρουμε επίσης ότι ο θάνατος μπορεί να έρθει με διαφορετικές μορφές.

Μπορεί να έρθει σαν έντιμος μαχητής, σαν εχθρός που ο γιατρός μπορεί να πολεμήσει. Ακόμα κι αν αυτός ο θάνατος έχει υποτελείς συμμάχους —την πείνα, το κρύο, τα παράσιτα—, παραμένει ένας θάνατος φυσικός που μπορεί να ταξινομηθεί σύμφωνα με μια επίσημη αιτία.

Αλλά για μας δε θα έρθει έτσι. Θα έρθει ακριβώς όπως ήρθε για εκείνα τα εκατομμύρια που ήταν εδώ πριν από εμάς. Θα έρθει, είναι σίγουρο, έρπων και αόρατος, σχεδόν άοσμος.

Ξέρουμε όμως ότι μόνο η κάπα που τον κάνει αόρατο κρύβει τον θάνατο από τα μάτια μας. Ξέρουμε ότι αυτός ο θάνατος φοράει στολή, επειδή ο διακόπτης του αερίου ανοίγει από έναν άνδρα με στολή: Ες Ες.

Γι' αυτό λαχταράμε τα γαλαζοπράσινα βουνά που βρίσκονται μόλις τριάντα πέντε χιλιόμετρα μακριά μας, κι όμως για μας είναι αιώνια άπιαστα.

Γι' αυτό σκύβω έξω από το παράθυρο κοιτάζοντας προς το Μπλοκ 10, όπου στέκει εκείνη.

Γι' αυτό τα χέρια της γαντζώνονται τόσο σφιχτά στο μεταλλικό πλέγμα του παραθύρου της.

Γι' αυτό ακουμπάει το κεφάλι της στο ξύλο, επειδή η επιθυμία της για μένα πρέπει να παραμείνει άσβεστη, μαζί με τη λαχτάρα μας για αυτά τα ψηλά, ομιχλώδη, γαλάζια βουνά.

Το νεαρό χορτάρι, τα καφετιά φουσκωμένα μπουμπούκια της καστανιάς και ο λαμπρός ήλιος, που μέρα με τη μέρα γινόταν όλο και πιο λαμπρός, ήταν σαν να υπόσχονταν μια καινούρια ζωή. Η γη όμως ήταν σκεπασμένη με την παγωνιά του θανάτου. Ήταν άνοιξη του 1943.

Οι Γερμανοί βρίσκονταν βαθιά στη Ρωσία και οι τύχες του πολέμου δεν είχαν ακόμα κριθεί.

Στη Δύση, οι Σύμμαχοι δεν είχαν ακόμη αποβιβάσει στην ηπειρωτική Ευρώπη.

Ο τρόμος που ρήμαζε την Ευρώπη θέριευε.

Οι Εβραίοι ήταν το παιχνίδι των κατακτητών. Ήταν το παιχνίδι της γάτας με το ποντίκι. Κάθε νύχτα μούγκριζαν οι μοτοσικλέτες στους δρόμους του Άμστερνταμ, αντηχούσαν οι μπότες, και διαταγές ξεχύνονταν πάνω από τα κάποτε γαλήνια κανάλια.

Αργότερα, στο στρατόπεδο μεταγωγών του Βέστερμπορκ*, για μια στιγμή αφήναν το ποντίκι ελεύθερο. Οι

---

* Το στρατόπεδο μεταγωγών του Βέστερμπορκ στη βορειοανατολική Ολλανδία, όπου συγκεντρώθηκαν και απ' όπου εκτοπίστηκαν οι Ολλανδοί

τρόφιμοι μπορούσαν να κινούνται ελεύθερα γύρω από το στρατόπεδο, λάβαιναν δέματα και οι οικογένειες παρέμεναν μαζί. Όλοι έγραφαν υπάκουα μια επιστολή «είμαι καλά» για το Άμστερνταμ, έτσι ώστε αυτοί που είχαν μείνει πίσω να παραδίδονταν, όταν ερχόταν η σειρά τους, χωρίς αντίσταση στην Γκρούνε Πολιτσαί*.

Στο Βέστερμπορκ οι Εβραίοι είχαν την ψευδαίσθηση ότι ίσως τελικά να τα κατάφερναν, ότι, ακόμα κι αν τώρα τους είχαν αποκλείσει από την κοινωνία, μια μέρα θα επέστρεφαν από την απομόνωσή τους.

«Όταν τελειώσει ο πόλεμος και σπίτια μας γυρίσουμε...», έτσι άρχιζε ένα γνωστό τραγούδι της εποχής.

Όχι μόνο δεν μπορούσαν να φανταστούν τι τους επεφύλασσε η μοίρα, αλλά υπήρχαν και κάποιοι που είχαν το κουράγιο—ή μήπως είχαν άγνοια;— να ξεκινήσουν μια νέα ζωή, να κάνουν οικογένεια. Κάθε μέρα ο δρ Μολχάουζεν ερχόταν στο στρατόπεδο για λογαριασμό του δημάρχου του χωριού του Βέστερμπορκ, και ένα υπέροχο πρωί—μία από τις εννέα ημέρες καλοκαιρίας του Απριλίου—εμφανίστηκαν μπροστά του ο Χανς και η Φρίντελ.

Ήταν ιδεαλιστές: εκείνος ήταν είκοσι επτά και γνωστός

Εβραίοι στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης, δημιουργήθηκε το 1939 για τη φιλοξενία των Εβραίων προσφύγων που κατέφευγαν στη χώρα από τη Γερμανία. Τον Ιούλιο του 1942, στην κατεχόμενη πλέον Ολλανδία, ανέλαβαν τη διοίκηση του στρατοπέδου οι Γερμανοί. (Σ.τ.Μ.)

* Grüne Polizei, κατά λέξη Πράσινη Αστυνομία (από το χρώμα της στολής των αστυνομικών)· επίσημη ονομασία Ordnungspolizei (Orpo), Αστυνομία Τάξης. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στην Ολλανδία, η Grüne Polizei ήταν επιφορτισμένη με τη σύλληψη των Εβραίων. (Σ.τ.Μ.)

γιατρός στο στρατόπεδο· εκείνη ήταν μόλις δεκαοκτώ. Είχαν γνωριστεί στον θάλαμο όπου εκείνος κρατούσε τα σκήπτρα και εκείνη ήταν νοσοκόμα.

«Επειδή χώρια δεν είμαστε κανένας, αλλά μαζί είμαστε ένα» είχε γράψει σε ένα ποίημα για κείνη, και έτσι ακριβώς ένωσαν. Μαζί θα τα κατάφερναν. Ίσως κατάφερναν να παραμείνουν στο Βέστερμπορκ μέχρι το τέλος του πολέμου, διαφορετικά θα συνέχιζαν να παλεύουν μαζί στην Πολωνία. Γιατί μια μέρα θα τελείωνε ο πόλεμος, και κανείς δεν πίστευε στη νίκη της Γερμανίας.

Ήταν μαζί έξι μήνες. Ζούσαν στο «ιατρείο», ένα κουτί από χαρτόνι σε μια γωνιά ενός μεγάλου κοιτώνα με εκατόν τριάντα γυναίκες. Δεν είχαν το δωμάτιο μόνοι τους, αλλά το μοιράζονταν με έναν ακόμα γιατρό και, αργότερα, με άλλα δύο ζευγάρια. Σίγουρα, το περιβάλλον δεν ήταν κατάλληλο για το ξεκίνημα της καινούριας κοινής τους ζωής. Τίποτα απ' όλα αυτά, όμως, δε θα είχε σημασία αν δεν υπήρχαν οι αποστολές: χίλια άτομα κάθε Τρίτη πρωί.

Άνδρες, γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι, μωρά, ακόμα και άρρωστοι. Ελάχιστοι επιτρεπόταν να μείνουν πίσω κι αυτό μόνο όταν ο Χανς και οι άλλοι γιατροί μπορούσαν να αποδείξουν ότι ήταν πολύ άρρωστοι για να ταξιδέψουν τρεις μέρες με ένα τρένο. Εξαιρούνταν επίσης οι προνομιούχοι: οι βαπτισμένοι, οι μεικτοί γάμοι, οι Άλτε-Καμπ-Ινσάσεν, οι παλιοί του στρατοπέδου, και οι μόνιμοι υπάλληλοι όπως ο Χανς και η Φρίντελ.

Υπήρχε ένας κατάλογος προσωπικού με χίλια ονόματα, αλλά υπήρχε επίσης μια σταθερή ροή νέων αφίξεων από

τις πόλεις ανθρώπων που έπρεπε να προστατευθούν, κάποτε με γερμανική εντολή, άλλοτε επειδή ήταν πράγματι σημαντικοί, ιδίως όμως λόγω μακροχρόνιων δεσμών με τους κυρίους του Εβραϊκού Συμβουλίου ή με τους Άλτε-Καμπ-Ινσάσεν, οι οποίοι κρατούσαν στα χέρια τους τις θέσεις κλειδιά του στρατοπέδου. Τότε, ο κατάλογος των χιλίων αναθεωρούνταν.

Έτσι, τη νύχτα της Δευτέρας 13 Σεπτεμβρίου 1943 ένας υπάλληλος του Εβραϊκού Συμβουλίου πήγε στον Χανς και τη Φρίντελ για να τους πει ότι έπρεπε να ετοιμαστούν για αναχώρηση. Ο Χανς ντύθηκε γρήγορα και πέρασε απ' όλους τους υπεύθυνους, οι οποίοι δούλευαν κάτω από μεγάλη πίεση το βράδυ πριν από την εβδομαδιαία αποστολή. Ο δρ Σπάνιερ, ο διευθυντής του νοσοκομείου, έγινε έξαλλος. Ο Χανς ήταν έναν χρόνο στο στρατόπεδο. Είχε δουλέψει σκληρά, ενώ υπήρχαν πολλοί άλλοι που είχαν φτάσει αργότερα και δεν έκαναν ποτέ τίποτα. Όμως ο Χανς ήταν στη λίστα του προσωπικού του Εβραϊκού Συμβουλίου και, αν εκείνοι δεν μπορούσαν να τον κρατήσουν, η υγειονομική υπηρεσία δεν μπορούσε να κάνει τίποτα.

Στις οκτώ το πρωί στέκονταν με όλα τα υπάρχοντά τους δίπλα στο τρένο που περνούσε μέσα από το στρατόπεδο. Επικρατούσε μεγάλη αναστάτωση. Η αστυνομία του στρατοπέδου και οι άνδρες της *Φλίχεντε Κολόνε**, της οργά-

---

* *Vliegende Colonne*, κατά λέξη: ιπτάμενη φάλαγγα· οργάνωση αποτελούμενη αποκλειστικά από κρατούμενους στο στρατόπεδο του Βέστερμπορκ, η οποία διεκπεραιώνει τα επείγοντα θέματα. (Σ.τ.Μ.)

νωσης των κρατουμένων, μετέφεραν τις αποσκευές στο τρένο και δύο βαγόνια φορτώθηκαν μέχρι πάνω με προμήθειες για το ταξίδι. Στο τέλος ήρθαν οι νοσοκόμοι με τους ασθενείς —κυρίως ηλικιωμένους— που δεν μπορούσαν να περπατήσουν. Παρ' όλα αυτά, δεν ήταν δυνατόν να μείνουν στο στρατόπεδο, καθώς την επόμενη εβδομάδα η κατάσταση τους θα είχε επιδεινωθεί ακόμα περισσότερο. Όσοι παρέμεναν στο στρατόπεδο στέκονταν πίσω από το συρματόπλεγμα, είκοσι με τριάντα μέτρα απόσταση από το τρένο, και πολλές φορές έκλαιγαν πιο πολύ απ' αυτούς που έφευγαν. Μπροστά και πίσω από το τρένο ένα βαγόνι με Ες Ες φρουρούς, που ήταν πολύ ήπιοι, μιλούσαν με τον κόσμο και έδιναν κουράγιο, επειδή είχε μεγάλη σημασία να κρατήσουν τους Ολλανδούς στο σκοτάδι για την πραγματική μοίρα των Εβραίων «τους».

Αναχώρηση στις δέκα και μισή. Οι πόρτες των φορητών βαγονιών μανταλώθηκαν απέξω. Ένα τελευταίο αντίο, ένα τελευταίο νεύμα από τα ανοίγματα στην οροφή του βαγονιού, και πήραν τον δρόμο για την Πολωνία — ο ακριβής προορισμός, άγνωστος.

Ο Χανς και η Φρίντελ ήταν τυχεροί. Βρέθηκαν σε ένα βαγόνι μόνο με νέους ανθρώπους, παλιούς γνωστούς της Φρίντελ από τη σιωνιστική ομάδα στην οποία ανήκε. Ήταν φιλικοί και φροντιστικοί. Στο βαγόνι ήταν συνολικά τριάντα οκτώ άτομα, σχετικά λίγοι και, με την ανάλογη προσρμογή και τις αποσκευές κρεμασμένες από την οροφή, υπήρχε χώρος για να καθίσουν όλοι στο πάτωμα.

Η καλή ζωή ξεκίνησε κιόλας από το ταξίδι. Στην πρώτη στάση, οι Ες Ες μπήκαν στο βαγόνι ζητώντας πρώτα τα

τσιγάρα τους και αργότερα τα ρολόγια τους. Την επόμενη φορά ήταν οι πένες και τα κοσμήματα. Οι νέοι γέλασαν, έδωσαν μερικά τσιγάρα χύμα και ισχυρίστηκαν ότι ήταν τα μόνα που είχαν. Πολλοί ήταν γερμανικής καταγωγής και είχαν έρθει αρκετές φορές αντιμέτωποι με τους Ές Ές. Πάντα είχαν βγει ζωντανοί, και δεν είχαν σκοπό να τους αφήσουν τώρα να τους πάρουν τον αέρα.

Εκείνες τις τρεις μέρες δεν τους έδωσαν καθόλου φαγητό και δεν ξαναείδαν τις προμήθειες που είχαν φορτώσει στο τρένο. Αυτό όμως δεν είχε σημασία! Είχαν ακόμη αρκετά μαζί τους από το Βέστερμπορκ. Πού και πού κάποιιοι έβγαιναν από το βαγόνι για να αδειάσουν το ξέχειλο βαρέλι που χρησίμευε για τουαλέτα. Χαίρονταν όταν έβλεπαν σημάδια βομβαρδισμών στις πόλεις, όμως κατά τα άλλα το ταξίδι ήταν ήσυχο. Την τρίτη ημέρα έμαθαν τον προορισμό τους: Άουσβιτς. Ήταν απλώς ένα όνομα, μια λέξη χωρίς νόημα, ούτε καλή ούτε κακή.

Τη νύχτα έφτασαν στην αποβάθρα του σταθμού του Άουσβιτς.

Το τρένο έμεινε πολλή ώρα ακινητοποιημένο, τόσο που άρχισαν να αδημονούν, ήθελαν να ξεκαθαρίσει η κατάσταση, να δουν επιτέλους τι ήταν αυτό το Άουσβιτς.

Και όλα ξεκαθάρισαν.

Στο πρώτο φως της αυγής, το τρένο άρχισε να κινείται για τελευταία φορά, μόνο και μόνο για να σταματήσει ξανά λίγα λεπτά αργότερα σε ένα ανάχωμα στη μέση της επίπεδης γης. Μπροστά από το ανάχωμα υπήρχαν ομάδες δέκα έως δώδεκα ανδρών. Φορούσαν ρούχα με μπλε και άσπρες ρίγες και ασορτί σκούφους. Πολλοί Ές Ές πηγαινοέρχονταν σε έναν ακατανόητο οργανισμό δραστηριότητας.

Μόλις σταμάτησε το τρένο, οι άνδρες με τα ριγέ ρούχα όρμησαν στα βαγόνια και άνοιξαν τις πόρτες. «Πετάξτε τις αποσκευές. Μπροστά από το βαγόνι. Όλες». Τρόμαξαν, γιατί συνειδητοποίησαν ότι τώρα είχαν χάσει τα πάντα. Προσπάθησαν να τρυπώσουν βιαστικά τα χρειώδη κάτω από τα ρούχα τους, αλλά οι άνδρες είχαν ήδη πηδήξει στα βαγόνια και άρχισαν να πετάνε έξω αποσκευές και ανθρώπους. Έτσι, βρέθηκαν ξαφνικά έξω, κάπως διστακτικά. Η διστακτικότητα όμως δεν κράτησε πολύ. Από όλες τις

πλευρές κατέφθαναν Ες Ες που τους έσπρωχναν προς έναν δρόμο παράλληλο με τη σιδηροδρομική γραμμή, ενώ κλοτσούσαν ή χτυπούσαν με τα ραβδιά τους όποιον δεν κινούνταν αρκετά γρήγορα. Όλοι έσπευσαν να ενταχθούν στις μεγάλες φάλαγγες που σχηματίστηκαν.

Μόνο τότε κατάλαβε ο Χανς: θα τους χώριζαν· θα χώριζαν τους άνδρες από τις γυναίκες. Φίλησε διασπικτικά τη Φρίντελ —«Καλή αντάμωση»— και αυτό ήταν. Μπροστά από τις σειρές των νεοφερμένων στεκόταν ένας αξιωματικός κρατώντας το ραβδί του καθώς όλοι βάδιζαν αργά. Ο αξιωματικός έριχνε μια φευγαλέα ματιά στον καθένα και έδειχνε με το ραβδί του: «Αριστερά, δεξιά». Στα αριστερά πήγαιναν οι ηλικιωμένοι, οι ανάπηροι και τα παιδιά μέχρι περίπου δεκαοκτώ χρονών. Στα δεξιά, οι νέοι και δυνατοί.

Ο Χανς έφτασε στον αξιωματικό, αλλά δεν του έδωσε σημασία. Είχε μάτια μόνο για τη Φρίντελ, που ήταν στη γραμμή της λίγα μέτρα πιο πέρα και περίμενε να έρθει η σειρά των γυναικών. Του χαμογέλασε σαν να του έλεγε: *Κάνε υπομονή, όλα θα πάνε καλά.*

Γι' αυτό δεν άκουσε τον αξιωματικό —ο οποίος ήταν γιατρός— να τον ρωτάει πόσων χρονών ήταν. Ο γιατρός θύμωσε που δεν του απάντησε και του έδωσε μια με το ραβδί του που τον έστειλε κατευθείαν αριστερά.

Βρέθηκε ανάμεσα στους άτυχους: τους ηλικιωμένους, ένας τυφλός από τη μια πλευρά και ένας νεαρός που έμοιαζε καθυστερημένος από την άλλη. Ο Χανς δάγκωσε τα χείλια του φοβισμένος. Συνειδητοποίησε ότι μόνο οι δυνατοί

είχαν κάποια πιθανότητα να μείνουν ζωντανοί και δεν ήθελε να έχει την τύχη των παιδιών και των γερόντων. Ωστόσο, ήταν αδύνατον να περάσει στην άλλη γραμμή, καθώς υπήρχαν παντού Ες Ες με τα όπλα προτεταμένα.

Έστειλαν τη Φρίντελ με τις νέες γυναίκες. Οι ηλικιωμένες και όλες όσες είχαν παιδιά μπήκαν σε ξεχωριστή σειρά. Έτσι σχηματίστηκαν τέσσερις σειρές: περίπου εκατόν πενήντα νέες γυναίκες και άλλοι τόσοι περίπου νέοι άνδρες· οι υπόλοιποι επτακόσιοι στέκονταν στις δικές τους σειρές δίπλα στον δρόμο.

Έπειτα ξαναγύρισε ο γιατρός και ρώτησε τους ηλικιωμένους άνδρες αν υπήρχαν γιατροί ανάμεσά τους. Τέσσερις πετάχτηκαν μπροστά. Ο αξιωματικός απευθύνθηκε στον Φαν ντερ Κάους, έναν ηλικιωμένο παθολόγο από το Άμστερνταμ: «Τι είδους αρρώστιες υπήρχαν στο στρατόπεδο της Ολλανδίας;».

Ο Φαν ντερ Κάους δίστασε και τελικά είπε κάτι για οφθαλμολογικές παθήσεις. Ο αξιωματικός τσαντίστηκε και απομακρύνθηκε.

Ο Χανς άδραξε την ευκαιρία: «Εννοείτε πιθανότατα μεταδοτικές ασθένειες. Υπήρχαν σποραδικές περιπτώσεις οστρακιάς, οι οποίες ήταν σχετικά ακίνδυνες».

«Εξανθηματικός τύφος;»

«Όχι, κανένα κρούσμα».

«Καλώς. Πίσω στη σειρά, όλοι σας». Και ύστερα, γυρίζοντας στον υπασπιστή του: «Αυτόν θα τον κρατήσουμε».

Ο υπασπιστής έγενεψε στον Χανς και τον οδήγησε στο τέλος της γραμμής των νέων. Ένιωσε ότι είχε ξεφύγει από

έναν μεγάλο κίνδυνο. Πράγματι, τα καμιόνια είχαν ήδη φτάσει και εκεί φόρτωσαν τους ηλικιωμένους, άνδρες και γυναίκες.

Τότε είδε για πρώτη φορά τι σήμαινε Ες Ες: έσπρωγναν, κλοτσούσαν, χτυπούσαν. Πολλοί δυσκολεύονταν να ανέβουν στις καρότσες των μεγάλων φορτηγών. Τα ραβδιά των Ες Ες, όμως, εγγυόνταν πως όλοι θα έβαζαν τα δυνατά τους.

Μια ηλικιωμένη αιμοραγούσε σοβαρά από ένα χτύπημα στο κεφάλι. Κάποιοι είχαν μείνει πίσω, δεν μπορούσαν να ανέβουν στα καμιόνια, και όσοι προσπάθησαν να τους βοηθήσουν δέχτηκαν κλοτσιές και χτυπήματα.

Καθώς έφευγε το τελευταίο φορτηγό, δυο Ες Ες έπιασαν έναν δύστυχο γέρο από τα χέρια και τα πόδια και τον πέταξαν μέσα. Ύστερα άρχισε να κινείται η γραμμή των γυναικών. Είχε χάσει τη Φρίντελ από τα μάτια του, αλλά ήξερε ότι ήταν κάπου εκεί. Όταν οι γυναίκες απομακρύνθηκαν καμιά διακοσαριά μέτρα, άρχισαν να περπατούν οι άνδρες.

Οι φάλαγγες φρουρούνταν ασφυκτικά. Εκατέρωθεν βάδιζαν στρατιώτες με τα όπλα έτοιμα. Ένας φρουρός αντιστοιχούσε σε δέκα περίπου κρατούμενους. Ο Χανς ήταν από τους τελευταίους. Είδε τους φρουρούς στα αριστερά και στα δεξιά του να συνεννοούνται μεταξύ τους με σινιάλα. Έριξαν μια βιαστική ματιά τριγύρω και μετά ο ένας, στα αριστερά του, πήγε στον Χανς και του ζήτησε το ρολόι του. Ήταν ένα καλό ρολόι με χρονόμετρο. Του το είχε χαρίσει η μητέρα του όταν πήρε το πτυχίο του.

«Το χρειάζομαι για τη δουλειά μου. Είμαι γιατρός».

Ο φρουρός χαμογέλασε. «Σκατά γιατρός, ένα βρομόσκυλο είσαι, αυτό είσαι! Δώσε μου το ρολόι!» Ο άντρας τον άρπαξε από το χέρι για να του βγάλει το ρολόι. Για μια στιγμή ο Χανς προσπάθησε να αντισταθεί. «Απόπειρα απόδρασης, ε;» είπε ο Ες Ες, οπλίζοντας το τουφέκι του.

Ο Χανς συνειδητοποίησε πόσο ανήμπορος ήταν. Δεν είχε καμία διάθεση να πεθάνει «προσπαθώντας να δραπετεύσει» από την πρώτη του μέρα στο Άουσβιτς. Έτσι, έδωσε το ρολόι.

Καθώς διέσχιζαν τη σιδηροδρομική γραμμή, είδε τη Φρίντελ στη στροφή. Εκείνη του έγνεψε με το χέρι και εκείνος αναστέναξε ανακουφισμένος. Μετά τη σιδηροδρομική γραμμή πέρασαν ένα μπλόκο με φρουρούς. Τώρα έμπαιναν πραγματικά στο στρατόπεδο. Ύπήρχαν αποθήκες για οικοδομικά υλικά, υπόστεγα και τεράστιες στοίβες από τούβλα και ξυλεία. Επίσης, βαγονέτα που τα έσερναν εργάτες. Εδώ κι εκεί κατά μήκος του δρόμου υπήρχαν μεγαλύτερα κτίρια, εργοστάσια, ακουγόταν το βουητό των μηχανών που ερχόταν από μέσα. Και μετά κι άλλη ξυλεία, τούβλα και υπόστεγα. Ένας γερανός που σήκωνε σακιά τσιμέντο. Οικοδομικός οργανισμός παντού, και παντού ζωή. Περισσότερο όμως από τους γερανούς και τα βαγονέτα, έβλεπε κανείς άνδρες με στολές φυλακισμένων. Εδώ δεν υπήρχαν μηχανές αλλά η δουλειά χιλιάδων, δεκάδων χιλιάδων χεριών.

Ο ατμός είναι πρακτικός· η ηλεκτρική ενέργεια είναι αποτελεσματική, μπορεί να μεταφερθεί εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά· η βενζίνη είναι γρήγορη και δυνατή. Οι

άνθρωποι όμως είναι φτηνοί. Το έβλεπες στα πεινασμένα μάτια, το έβλεπες στα γυμνά στέρνα με τα πλευρά σαν κορδόνια που συγκρατούσαν όπως όπως το σώμα. Αυτό έβλεπες στις μακριές σειρές των ανδρών που μετέφεραν τούβλα σέρνοντας τα πόδια τους μέσα σε ξύλινα τσόκαρα ή, συχνά, ξυπόλυτοι. Προχωρούσαν χωρίς να κοιτάζουν γύρω τους, τα πρόσωπά τους παρέμεναν ανέκφραστα. Δεν τους ενδιέφεραν οι νεοφερμένοι. Πού και πού ένα τρακτέρ τραβούσε βαγόνια φορτωμένα με τούβλα. Ο κινητήρας προχωρούσε αργά: κινητήρες πετρελαίου. Ο Χανς θυμήθηκε τις βραδιές στο νερό, όταν ήταν ξαπλωμένος στο σκάφος του και άκουγε τις φορτηγίδες να διασχίζουν το ποτάμι.

Πώς ήταν η ζωή εκείνη την εποχή, και τι δεν υποσχόταν! Έπρεπε να θωρακιστεί. Δεν ήταν ώρα για στοχασμούς. Έπρεπε να παλέψει. Ίσως μια μέρα να γίνονταν όλα όπως πριν.

Στάθηκαν μπροστά στην πύλη και είδαν για πρώτη φορά το στρατόπεδο. Αποτελούνταν από μεγάλα πέτρινα κτίρια σαν στρατώνες. Ύπήρχαν περίπου είκοσι πέντε. Ήταν διώροφα με στέγες και φεγγίτες. Οι δρόμοι μεταξύ των κτιρίων ήταν καλά διατηρημένοι. Ύπήρχαν πεζοδρόμια με καθαρές πλάκες και μικρές λωρίδες γραζόν. Όλα ήταν παστρικά, καλοβαμμένα και έλαμπαν κάτω από τον φθινοπωρινό ήλιο.

Θα μπορούσε να είναι ένα υποδειγματικό χωριό· ένα στρατόπεδο για χιλιάδες εργάτες που δούλευαν για ένα μεγάλο και χρήσιμο έργο. Πάνω από την πύλη από χυτοσίδηρο, το μότο του στρατοπέδου συγκέντρωσης. Ύπό-

δηλο αλλά επικίνδυνο: «ARBEIT MACHT FREI», η εργασία απελευθερώνει. Μια υποδήλωση που σκοπό είχε να καθησυχάσει τα ατέλειωτα πλήθη που έμπαιναν εδώ μέσα. Εδώ και σε πολλές παρόμοιες πύλες σε άλλα μέρη της Γερμανίας.

Όμως ήταν μόνο μια ψευδαίσθηση, γιατί αυτή η πύλη ήταν η πύλη για την κόλαση και αντί του «Η εργασία απελευθερώνει» θα έπρεπε να λέει «Εγκαταλείψτε κάθε ελπίδα, εσείς που μπαίνετε εδώ μέσα».

Επειδή το στρατόπεδο ήταν περιφραγμένο με ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα. Δύο σειρές στύλων από μπετόν, τέλεια ασβεστωμένοι, ύψους 3 μέτρων. Αγκαθωτό συρματόπλεγμα στους μονωτήρες. Το σύρμα φαινόταν χοντρό, σχεδόν αδιαπέραστο. Όμως το πιο επικίνδυνο μέρος του ήταν άρατο: 3.000 βολτ! Εδώ κι εκεί έλαμπαν κόκκινα φωτάκια ως ένδειξη ότι το ηλεκτρικό ρεύμα λειτουργούσε. Και κάθε δέκα μέτρα κρεμόταν μια πινακίδα από τον φράχτη με μια νεκροκεφαλή και δύο σταυρωτά κόκαλα αποκάτω και τη λέξη «Αλτ» στα γερμανικά και τα πολωνικά.

Παρ' όλα αυτά, κανένα εμπόδιο δεν είναι αρκετό αν όλος ο χώρος δεν ελέγχεται και από ένοπλους φρουρούς. Έτσι, κάθε εκατό μέτρα υψώνονταν πυργίσκοι με Ες Ες σκοπούς και πολυβόλα.

Όχι, δεν υπήρχε διαφυγή απ' αυτό το μέρος, μόνο σ' ένα θαύμα μπορούσες να ελπίζεις. Αυτό έλεγαν και οι κρατούμενοι που συναντιούνταν στο στρατόπεδο, επειδή, τώρα που βρίσκονταν μέσα από το συρματόπλεγμα, η φρούρηση ήταν πολύ λιγότερο αυστηρή και οι άνδρες των Ες Ες

είχαν ως επί το πλείστον αναθέσει αυτό το καθήκον σε κρατούμενους. Οι συγκεκριμένοι κρατούμενοι —γιατί για κρατούμενους επρόκειτο, αυτό είναι το μόνο σίγουρο—, ήταν πολύ διαφορετικοί από τους χιλιάδες άλλους που δούλευαν στο στρατόπεδο. Φορούσαν λίγο πιο ανοιχτόχρωμες λινές ριγέ στολές στα μέτρα τους. Συχνά ήταν ντυμένοι σχεδόν κομψά, με μαύρους σκούφους και ψηλές μπότες. Στο αριστερό μπράτσο έφεραν μια κόκκινη λωρίδα με τον αριθμό τους.

Αυτοί ήταν οι μπλοκέλτεστε, οι μπλοκάρχεις ή παραγκάρχεις: οι υπεύθυνοι των διαφόρων κτιρίων, που διεκπεραίωναν τα πάντα στα μπλοκ τους, ασκούσαν διοικητικά καθήκοντα με τη βοήθεια ενός γραφέα και διένεμαν το φαγητό. Οι ίδιοι έτρωγαν καλά, μπορούσες να το δεις στα στρογγυλά πρόσωπά τους. Ήταν όλοι Πολωνοί και Άριοι Γερμανοί από τα εδάφη του Ράιχ.

Ωστόσο, υπήρχαν και μερικοί Ολλανδοί ανάμεσά τους, όμως οι Ες Ες και οι μπλοκάρχεις δεν τους άφηναν να πλησιάσουν τους νεοφερμένους, οι οποίοι κουβαλούσαν ακόμα κάθε λογής τιμαλφή πάνω τους. Παρ' όλα αυτά, ορισμένοι τα κατάφερναν. Ζητούσαν ρολόγια και τσιγάρα: «Έτσι κι αλλιώς, θα τα χάσετε όλα», αλλά οι περισσότεροι καινούριοι δεν τους πίστευαν και τα φύλαγαν στις τσέπες τους. Ο Χανς έδωσε σε έναν Ολλανδό ένα πακέτο τσιγάρα, αλλά ένας Ες Ες είδε τη σκηνή και τον χτύπησε. Ο Ολλανδός είχε ήδη απομακρυνθεί, το είχε δει να έρχεται.

Τότε εμφανίστηκε ένας άντρας κοντός αλλά πολύ γεροδεμένος. Του φέρονταν με μεγάλο σεβασμό.

«Λοιπόν, παιδιά, πότε φύγατε από το Βέστερμπορκ;»

«Πριν από τρεις μέρες».

«Τίποτα νέα;»

«Μάθατε για την απόβαση στην Ιταλία;»

«Φυσικά, διαβάζουμε εφημερίδα. Πώς είναι τα πράγματα στην Ολλανδία;»

Τι να πουν γι' αυτό; Θα προτιμούσαν να μάθουν πώς ήταν τα πράγματα εδώ, στο Άουσβιτς, ποιο θα ήταν το μέλλον τους.

«Ποιος είσαι;» ρώτησε ένας από τους νεοφερμένους.

«Ο Λέιν Σάντερς, ο πυγμαχός. Ήρθα πριν έναν χρόνο».

Για μια στιγμή οι νεοφερμένοι ανακουφίστηκαν. Δηλαδή μπορεί κανείς να ζήσει εδώ πέρα. «Έχει ακόμα πολλούς από την αποστολή σας εδώ;» ρώτησε ο Χανς, ο οποίος είχε ήδη αρχίσει να ανησυχεί.

«Μην κάνετε πολλές ερωτήσεις. Θα δείτε» απάντησε ο πυγμαχός. «Κρατήστε τα μάτια και τα αυτιά ανοιχτά, αλλά το στόμα κλειστό».

«Μα εσείς φαίνεστε μια χαρά».

Ο Λέιν χαμογέλασε σοφά. «Γι' αυτό είμαι μποξέρ».

«Τι πρέπει να κάνουμε;»

«Θα μοιραστείτε στα διάφορα κομάντο —συνεργεία— που δουλεύουν έξω από το στρατόπεδο».

Ο Χανς κοίταξε πάλι τους ανθρώπους γύρω του, εκείνες τις μηχανές με τις ρίγες που κουβαλούσαν τούβλα και τσιμέντο, με πρόσωπα ανέκφραστα, μάτια απλανή και σώματα σκελετωμένα.

«Και τους ηλικιωμένους που πήραν με τα φορτηγά, αυτούς τι τους έκαναν;»

«Δεν έχεις ακούσει ποτέ το BBC;» ρώτησε ο Λέιν.

«Φυσικά».

«Ε, άρα ξέρεις».

Τότε ο Χανς τα κατάλαβε όλα. Σκέφτηκε τη Φρίντελ, που την είχε χάσει από τα μάτια του. Σκέφτηκε τη μητέρα του, τον αδερφό του, όλους όσους είχε δει να φεύγουν για το Άουσβιτς. Σκέφτηκε τις σπουδές του, την ειδικευσή του, τις φιλοδοξίες του. Σκέφτηκε πάλι τη Φρίντελ και τα σχέδιά τους για το μέλλον. Σκεφτόταν σαν μελλοθάνατος.

Κι όμως, είχε κάποιες αμφιβολίες, ίσως να ήταν τυχερός, ίσως. Ήταν γιατρός — μα όχι, δεν τολμούσε να ελπίζει, αλλά έπρεπε. Δεν μπορούσε να πιστέψει ότι θα πεθάνει εδώ πέρα, όμως δεν μπορούσε πια να πιστέψει ούτε στη ζωή.

Ένα γρύλισμα τον επανέφερε στην πραγματικότητα: «Προχώρα!». Περπατούσαν στον κεντρικό δρόμο του στρατοπέδου ανάμεσα στα μεγάλα μπλοκ. Υπήρχαν πολλοί κρατούμενοι τριγύρω. Γυάλινα πλακίδια ήταν τοποθετημένα πάνω από τις πόρτες σε μερικά μπλοκ:

Νοσοκομείο Κρατουμένων

Εσωτερική Υπηρεσία

Απαγορεύεται η Είσοδος

Εκεί, μπροστά από την πόρτα του νοσοκομείου κάθονταν άνδρες με λευκές στολές με μια κόκκινη ρίγα στην πλάτη του σακακιού, όπως και κατά μήκος των ραφών του παντελονιού τους. Είχαν πολύ καλή όψη· θα πρέπει να ήταν οι γιατροί. Σχεδόν δεν κοίταζαν τους νεοφερμένους, αλλά ο Χανς αντιλήφθηκε ότι η δική τους έλλειψη

ενδιαφέροντος διέφερε από την αδιαφορία των χιλιάδων ανθρώπων που ήταν εκεί έξω. Για όλους εκείνους τους σκλάβους ήταν η εξάντληση, η βαθιά καταπτώση, που τους εμπόδιζε να κάνουν οποιαδήποτε πνευματική προσπάθεια. Για αυτούς τους καλοβαλμένους άνδρες ήταν ένα είδος αλαζονείας. Στο κάτω κάτω, ήταν οι προνομιούχοι του στρατοπέδου. Και τι ήταν τούτοι εδώ, οι καινούριοι; Μπορούσαν να τους βρίζουν και να τους γελοιοποιούν.

Έτσι, έφτασαν στο Μπλοκ 26. Ήταν η αποθήκη για τα αντικείμενα των κρατουμένων — η *Εφεκτενκάμερ*. Ο Λέιν τους εξήγησε τι σήμαινε η ονομασία. Εδώ φυλάσσονταν τα προσωπικά αντικείμενα των κρατουμένων, τα ρούχα και άλλα τιμαλφή. Πάνω από τα παράθυρα μπορούσες να δεις μεγάλες σειρές χάρτινες σακούλες. Η καθεμιά τους περιείχε την περιουσία ενός ανθρώπου. Αν κάποιος απελευθερωνόταν από το στρατόπεδο, τα έπαιρνε όλα πίσω.

Τα δικά τους ρούχα δε θα αποθηκεύονταν· οι Εβραίοι δε θα απελευθερώνονταν ποτέ. Δεδομένου ότι δεν είχαν περάσει από δίκη, ούτε είχαν καταδικαστεί σε κάποια ποινή, δεν μπορούσαν ούτε να απελευθερωθούν.

Πράγματι, μεταξύ των Μπλοκ 26 και 27 τους διέταξαν να γδυθούν. Όλα τα ρούχα τους και ό,τι άλλο είχαν πάνω τους φορτώθηκαν σε ένα βαγόνι. Τους επιτράπηκε να πάρουν μόνο μια δερμάτινη ζώνη και ένα μαντίλι. Ο Χανς προσπάθησε να κρατήσει μερικά από τα πιο χρήσιμα εργαλεία του, αλλά τον κατάλαβαν γρήγορα. Ένας αδύνατος άντρας με μια ταινία στο αριστερό του χέρι που έγραφε *Λαγκερφριζέρ* — ο κουρέας του στρατοπέδου — τους

ήλεγχε όλους. Όσοι είχαν προσπαθήσει να κρατήσουν κάτι έπρεπε να το παραδώσουν και να φάνε κι ένα χαστούκι. Ο Χανς ρώτησε αν μπορούσε να κρατήσει τα εργαλεία του. Ο άντρας χαμογέλασε και τα τσέπωσε όλα.

Αυτή ήταν η κατάσταση. Τώρα τα είχαν χάσει όλα. Η διαδικασία ήταν αργή, αλλά κάποια στιγμή ολοκληρώθηκε. Μήπως δεν είχε πει κάποτε ο Σμιντ, ο εκπρόσωπος του Ράουτερ*, για τις Εβραϊκές Υποθέσεις: «Οι Εβραίοι θα επιστρέψουν στη γη από την οποία ήρθαν, τόσο γυμνοί όσο όταν έφτασαν εδώ»;

Ο Σμιντ δεν είχε μπει σε λεπτομέρειες για το πότε είχαν έρθει εκείνοι οι Εβραίοι: τον δέκατο έκτο και τον δέκατο έβδομο αιώνα, και δεν είχαν φτάσει γυμνοί, αλλά συχνά έφερναν μαζί τους θησαυρούς από τις χώρες απ' όπου είχαν εκδιωχθεί. Ούτε ανέφερε τα ιστορικά δικαιώματα των Εβραίων της Ολλανδίας, τα οποία χορηγήθηκαν την εποχή εκείνη με διάταγμα του Γουλιέλμου της Οράγγης.

Πώς όμως θα μπορούσε να μιλήσει για το έργο ενός Ολλανδού ήρωα που είχε αγωνιστεί για την ελευθερία; Δεν μπορείς να περιμένεις τέτοια πράγματα από τους ήρωες της καταπίεσης, που δε θα πεθάνουν με το όνομα της πατρίδας στα χείλη, αλλά θα το βάλουν στα πόδια προσπαθώντας να σώσουν το τομάρι τους.

---

* Ο Hanns Albin Rauter ήταν Γενικός Επίτροπος των Δυνάμεων Ασφαλείας, Ανώτερος Ες Ες και Αρχηγός της Αστυνομίας σε όλη τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στην Ολλανδία, υπεύθυνος, μεταξύ άλλων, και για τον εκτοπισμό των Εβραίων της Ολλανδίας. (Σ.τ.Μ.)

Ο Χανς παρηγορήθηκε με αυτή τη σκέψη. Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι η κατάσταση ήταν άσχημη, όμως: ενώ η δική του μοίρα ήταν ζοφερή, η δική τους ήταν σίγουρη. Θα πέσουν σίγουρα, και τότε απ' όλες τις νίκες τους θα μείνει μόνο μία: η νίκη τους επί των Εβραίων. Αργά αλλά σταθερά οι Εβραίοι της Ολλανδίας οδηγούνταν προς την καταστροφή τους:

1940: Απόλυση όλων των Εβραίων από δημόσιες θέσεις.

1941: Απαγόρευση άσκησης ελευθέρων επαγγελματιών, απαγόρευση χρήσης δημόσιων συγκοινωνιών, απαγόρευση άσκησης εμπορικής δραστηριότητας, απαγόρευση εισόδου σε θέατρα και πάρκα, αθλητικές εκδηλώσεις και όλα όσα κάνουν τη ζωή όμορφη· ανώτατο όριο περιουσιακών στοιχείων 10.000 φιορίνια, αργότερα 250 φιορίνια.

1942: Έναρξη των εκτοπίσεων, η απαγόρευση της ίδιας της ζωής.

Σιγά σιγά, επειδή οι Ολλανδοί δε θα ανέχονταν τον αφανισμό των Εβραίων «τους» σε μια εποχή που ο τρόμος δεν είχε ακόμα κορυφωθεί στην Ολλανδία.